

УДК 1:316(477)

DOI <https://doi.org/10.24195/spj1561-1264.2025.2.24>**Сьомик В'ячеслав Анатолійович**

кандидат економічних наук,

докторант кафедри соціальної філософії,

філософії освіти та освітньої політики

Українського державного університету імені Михайла Драгоманова

вул. Пирогова, 9, Київ, Україна

orcid.org/0009-0000-3984-1438

МНОЖИННІ МОДЕРНОСТІ Й ФЕНОМЕН ДЕМОДЕРНІЗАЦІЇ: КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДВАЛИНИ ТА УКРАЇНСЬКИЙ КОНТЕКСТ

У статті розглянуто феномен демодернізації як невід'ємну, хоча й парадоксальну складову сучасних соціальних трансформацій. **Актуальність** проблеми зумовлена тим, що для пострадянських суспільств, зокрема України, відкат від очікуваної лінійної модернізації стає дедалі помітнішим на тлі війни, хвиль деглобалізації та зміни ціннісних орієнтацій. **Метою дослідження** є вибудувати інтегровану соціально-філософську модель демодернізації, поєднавши глобальні теорії множинних/послідовних модерностей з критично-деколоніальними підходами, та апробувати її на українському матеріалі 2014–2025 рр. **Методи** включали порівняльно-історичний та системний аналіз, критичну герменевтику, типологічне моделювання й кейс-стаді. На базі вітчизняних і зарубіжних джерел здійснено якісну контент-аналітику інституційних, демографічних, культурних та інфраструктурних показників. Запропоновано чотирикластерну типологію демодернізаційних процесів і концепт «демодернізаційної спіралі», що відображає взаємне підсилення регресивних трендів під дією зовнішніх і внутрішніх чинників. **Результати** дослідження показують, що в Україні найвиразнішими є демографічна (депопуляція, трудова міграція), інфраструктурна (цільове руйнування критичних мереж) та інституційна (маятникова динаміка реформ) форми демодернізації, тоді як культурний вимір демонструє амбівалентність – поєднання емансипативних і традиціоналістських орієнтацій. Визначено ризики консервації «економіки виживання» й легітимації скорочення громадянських прав, що можуть закріпити регрес як нову норму. Водночас локальні практики «DIY-модерності» та ко-дизайн громади-держави окреслюють потенційні шляхи ремодернізації. Запропонована модель придатна для моніторингу соціальних змін у Східній Європі та розроблення політик, спрямованих на розрив демодернізаційної спіралі та відновлення стійкого розвитку.

Ключові слова: демодернізація; множинні модерності; пострадянські суспільства; інституційний регрес; демографічна криза; інфраструктурна вразливість; культурні антиномії; деглобалізація.

Вступ. Понад три століття ідея лінійного поступу лишалася головною метанаративою західної цивілізації. Сьогодні ж наукова та публічна думка дедалі частіше фіксує зворотні процеси – те, що П. Вагнер окреслив як «послідовні модерності» з вбудованою можливістю регресу [15], а Ш. Айзенштадт – як множинні, культурно варіативні траєкторії розвитку [7]. Критика телеології поступу, розгорнута В. Беньяміном у метафорі «янгола історії», актуалізує потребу переосмислити саме поняття модерності й її «тіньового» антипода – демодернізації [12].

У пострадянському регіоні проблема набуває особливої гостроти. Дослідження О. Еткінда та М. Мінакова показали, що очікуваний транзит до ліберальної демократії та ринкової економіки супроводжується відкатом до авторитарних практик і неотрадиціоналістських дискурсів [2]. Демографічна криза та депопуляція, зафіксовані О. Рудницьким, також свідчать про «обратний рух» від досягнень соціальної модернізації [3], а аналіз Ю. Савельєва демонструє крихкість емансипативних цінностей у Східній Європі [4]. Ситуацію загострює політика «повзучої демодернізації» на окупованих територіях України, що руйнує інститути та економічні ланцюги [10].

Міжнародний вимір додає нові грані: концепти деглобалізації [16], селективної модернізації та деколоніального повороту у філософії техніки [6] ставлять під сумнів універсалізм західного шляху прогресу. Водночас урбаністичні дослідження «вимикання міст» як стратегії воєнної дії [8] і культурні практики «DIY-модерності» у постсоціалістичних країнах [13] показують, що демодернізація може бути як нав'язаною згори, так і відповіддю знизу на кризу гегемонного модерного проекту.

Попри наявність численних емпіричних кейсів, в українському академічному полі бракує узагальнювальної соціально-філософської моделі, яка б системно поєднала:

- (а) глобальні теорії множинних модерностей;
- (б) критичні (нео)марксистські та деколоніальні підходи до прогресу;
- (в) специфіку пострадянських демодернізаційних практик, зокрема українського досвіду.

Мета та завдання. Мета статті – побудувати концептуальну рамку для аналізу демодернізації як багатовимірного соціального феномену та продемонструвати її аналітичний потенціал на матеріалі сучасної України.

Основні завдання:

1. Прояснити дефініцію «демодернізації», співвіднести її з поняттями множинних та постмодерностей.
2. Розробити типологію демодернізаційних процесів (інституційна, демографічна, культурна, інфраструктурна).
3. Показати, як зовнішні (війна, деглобалізація) й внутрішні (неоліберальні та неотрадиціоналістські стратегії) чинники формують «демодернізаційну спіраль» у пострадянських суспільствах.
4. Застосувати запропоновану модель до аналізу української реальності 2014–2025 рр., окресливши ризики та можливі шляхи ремодернізації.

Методи дослідження. Стаття спирається на порівняльно-історичний аналіз, критичну герменевтику джерел, типологічний та системний підходи, а також на міждисциплінарне поєднання соціальної філософії, демографії та критичних студій технологій. У такий спосіб дослідження має на меті внести вклад у переосмислення парадигми прогресу, показавши, що демодернізація є не випадковим відхиленням, а структурним викликом, який потребує нових соціально-філософських інструментів осмислення та політичних стратегій подолання.

Результати дослідження. Філософсько-світоглядний аналіз В. Андрущенка підкреслює, що просвітницька парадигма в Україні потребує нової «одісеї розуму», аби знайти баланс між традицією і технологічним проривом [1]. Інакше освітній та культурний прогрес залишаться елітарним проєктом без соціального підґрунтя. Дослідження показують запит на гуманітарний сенс цифрових трансформацій. Без нього суспільство сприймає інновації як черговий політичний експеримент. Демодернізація захоплює вакуум цінностей.

Проведений аналіз підтвердив, що демодернізація не є аномалією, а інтегральним елементом циклічного розвитку модерності. Концепт «послідовних модерностей» наголошує на неоднорідності історичного поступу, де кожен виток прогресу включає потенціал відкату [15]. Доповнюючи це, теорія множинних модерностей показує, що моделі розвитку залежать від культурних матриць і можуть набувати дивергентних форм [7]. Відтак пострадянський простір не копіює західну траєкторію, а рухається власними зигзагами. Саме тут виявляються структурні умови для демодернізаційних сценаріїв.

Модель взаємодії світових релігій із модернізаційними процесами демонструє, що сакральні структури можуть як стимулювати, так і гальмувати соціальний прогрес [11]. Порівняльний огляд релігійних мереж у Центральній Азії та Латинській Америці підтверджує, що відступ від секулярної раціональності не означає однозначного регресу. У пострадянській Україні релігійне відродження поєднується із просвітницькими ініціативами, створюючи гібридні форми модерності. Однак у ситуаціях політичної турбулентності ці гібриди легко радикалізуються та підживлюють демодернізаційні стратегії. Це особливо помітно в регіонах із низьким рівнем інституційної довіри.

Критика телеології поступу, яку розвинув В. Беньямін, актуалізує ризик розглядати історію як купу уламків, що накопичуються перед «янголом» людства [12]. Переформулювання цієї критики у межах негативістської метанормативної позиції свідчить про потребу самооновлення критичної теорії [14]. Наші дані демонструють, що без такої рефлексії дискурс модернізації скочується до морального тріумфалізму. Водночас визнання можливості регресу посилює емпіричну пильність до індикаторів деградації. Це дозволяє розробити ранні механізми запобігання відкату.

Особливу вагу має деколоніальний вимір технологічного устрою, де технічний дизайн або закріплює колоніальність, або сприяє її демонтажу [6]. У контексті українських інноваційних хабів виявлено, що «знизу-вгору» підходи, засновані на співтворенні, зміцнюють соціальний капітал громади. Натомість «згори-вниз» технократичні проекти без участі місцевих груп часто породжують інфраструктурні руїни. Це підтверджує тезу про те, що шлях демодернізації прокладається через технологічний детермінізм. Успішне відновлення можливе лише за умов ко-дизайну та культурної чутливості.

Демографічні показники залишаються чутливим барометром соціальної модернізації. Українська траєкторія після 1991 р. від «демографічного переходу» до затяжної депопуляції демонструє класичний приклад демодернізації відтворення населення [3]. Різке скорочення коефіцієнта народжуваності, еміграційні хвилі та зростання смертності у працездатному віці руйнують людський капітал. Втрата працездатного населення посилює навантаження на пенсійну систему і гальмує економічну диверсифікацію. У свою чергу соціальна нестабільність підживлює демографічні втрати, формуючи замкнене коло.

На інституційному рівні виявлено, що «транзит» постсоціалістичних країн рідко відповідав лінійним модернізаційним схемам. Еткінд і Мінаков показали, що очікування «шляхів до Європи» часто змінилися стратегіями авторитарного повернення [2]. Емпіричний аналіз українського законодавства 1992–2022 рр. демонструє маятникову динаміку: від європейських реформ до відновлення радянських практик управління. Подібні хвилі породжують нестабільність правил гри та девальвують модернізаційні здобутки. У результаті суспільство переживає хронічний інституційний перезапуск.

Культурний вимір демодернізації проявляється у ціннісних антиноміях пізнього модерну. Дані цільових опитувань підтверджують висновок Савельєва про співіснування емансипативних і традиціоналістських орієнтацій у Східній Європі [4]. У кризові періоди ваги набирають матеріалістичні цінності безпеки і порядку, що підтримують ієрархічні політичні форми. Коли ж економіка зростає, суспільство схильне до ліберальних свобод і відкритих інститутів. Така амбівалентність створює підґрунтя для раптових регресів. Це підтверджує тезу про циклічність модерності.

Освітній сектор виступає одночасно каталізатором прогресу і дзеркалом регресу. Дослідження С. Терепищого показали, що сучасні освітні ландшафти в Україні залишаються «палімпсестом»: інноваційні STEM-центри співіснують із застарілою матеріальною базою сільських шкіл [5]. Пандемія та воєнні дії різко оголили цифрову нерівність між регіонами. Формальна модернізація програм без інфраструктурного підкріплення породжує ефект видимої, але непрацюючої модерності. Це підриває довіру до реформи та прискорює демодернізаційні настрої серед педагогів.

Інфраструктурний аспект демодернізації особливо помітний у зонах бойових дій. Кейс вимкнення міст шляхом таргетованих ударів по критичних мережах, описаний Гремом, став сценарієм для багатьох українських регіонів зимою 2022–2023 рр. [8]. Втрата електрики і водопостачання миттєво обвалює рівень життя до докомунікаційної доби. Мешканці пристосовуються через локальні генератори та колективні кухні, однак довготривала криза створює осередки дезінтеграції. Це показує, наскільки крихкою є модерна інфраструктурна система.

Політика російської окупаційної влади в Україні виявилася уроком повзучої демодернізації. Моноекономічна модель «видобувний сектор + сировинний агроекспорт», що нав'язується ззовні, руйнує місцеві ланцюги доданої вартості та робить населення залежним від дотацій [10].

Розрив між окупованими і контрольованими Києвом територіями спричиняє зациклення регіону у доіндустріальному статусі. Водночас зростає корупційна рента, що стимулює тіньову економіку. Становлення так званих «санкціонованих неформальних правил» добудовує демодернізаційний ландшафт.

Глобальний вимір кризи проявляється у хвилях деглобалізації, які посилюють локальні відгалуження демодернізації. У роботі Вітта показано, що відхід від багатосторонніх угод і зростання протекціонізму порушують логістику та інноваційні цикли [16]. Для середніх держав, які імпортують технології, це означає втрату доступу до ключових вузлів знань. Україна стикається з ризиком замкнутися у «периферійному колі» постачальника сировини та експорту робочої сили. Подолання цього ефекту потребує нових стратегій інтеграції до регіональних альянсів. Інакше деглобалізація підігріватиме демодернізаційні тренди.

Порівняльний приклад корейського мистецького поля демонструє, що пошук альтернатив модернізації веде до експериментальної культури, але одночасно оголює страх втратити модерний орієнтир [9]. У східноєвропейських столицях подібні тривоги проявляються у хвилях культурного ретро-авангарду. Естетизація радянського минулого засвідчує амбівалентність пам'яті й незавершеність декомунізації. Така естетика може перетворюватися на політичний інструмент реваншу. Демодернізація тут виступає візуальною мовою.

У досвіді «DIY modernity» мешканців постсоціалістичних міст спостерігається мікрорівневе відтворення ресурсів через неформальні канали [13]. Це тимчасово лататиме інфраструктуру, але водночас заковдує толерантність до руйнації, адже знижує тиск суспільства на державу. Неофіційні практики стають нормою, зміщуючи межу між модерним і докапіталістичним. Звідси випливає парадокс: гнучкість громадян у кризі підтримує життєздатність, але й консервує демодернізований стан. Стійкі інститути заміщуються мережами самоорганізації.

Загалом, результати дослідження підтверджують неконсенсусний характер модернізаційних процесів у пострадянській Україні. Співдія глобальних трендів, регіональних конфліктів та внутрішньої політичної маятниковості формує «демодернізаційну спіраль». Кожен виток спіралі одночасно продукує елементи прогресу й регресу, що ускладнює прогнозування розвитку. Універсальні рецепти модернізації виявляються недостатніми без урахування локальних культурних кодів і геополітичних ризиків. Запропонована концептуальна рамка дозволяє виявляти переломні точки, у яких політика може порвати спіраль або посилити її руйнівний потенціал.

Висновки. У статті доведено, що демодернізація є не просто «зворотним боком» модернізації, а самостійним багатовимірним процесом, який розгортається у вузлах напруження між глобальними й локальними траєкторіями розвитку. Співвіднесення з концепціями множинних модерностей, послідовних модерностей і критики лінійного прогресу дало змогу уточнити дефініцію: демодернізація – це динамічний комплекс інституційних, культурних і техно-інфраструктурних трансформацій, що спрямовує суспільство до гібридного стану, де елементи модерності та до-модерності співіснують у режимі гетерохронії. У такому визначенні підкреслюється нормативна відкритість явища, що унеможливорює просту градацію «прогрес-регрес» і потребує контекстуальної оцінки.

Щодо типології демодернізаційних процесів запропоновано чотири взаємопов'язані кластери: інституційна демодернізація (ерозія формальних правил, реванш неформальних мереж), демографічна (депопуляція, еміграція, старіння), культурна (тріщини у ціннісній раціональності, відродження архетипових наративів) та інфраструктурна (руйнування критичних мереж, повернення до маломасштабних технологій). Така класифікація показала евристичну адекватність: кожен кластер має власні індикатори, проте в емпіричній реальності вони змикаються, формуючи синергетичний ефект «спіралі демодернізації».

Щодо чинників формування «спіралі» – зовнішні шоки (війна, деглобалізаційні хвилі, санкції) зумовлюють інфраструктурний і економічний відкат, тоді як внутрішні політичні маятники (олігархічні реванші, правопопулістські мобілізації, неотрадиціоналізм) конвертують ці шоки

у легітимізаційні ресурси, підсилюючи культурно-ціннісний регрес. Емпіричні спостереження показали, що саме переплетення зовнішніх і внутрішніх чинників задає темп і глибину демодернізаційного руху, перетворюючи його з тимчасового збою на квазі-структурний тренд.

Щодо українського кейсу 2014–2025 рр., то застосування розробленої моделі виявило асиметрію: демодернізація найбільш виразна у демографічному (депопуляція, трудова міграція), інфраструктурному (системні удари по енергомережах) та інституційному (періодичні «скачки» антикорупційної реформи) вимірах, тоді як культурна сфера демонструє одночасно регресивні й прогресивні тенденції. Ключовими ризиками визначено консервацію «економіки виживання» в деокупованих регіонах і легітимацію адміністративних скорочень прав під приводом воєнного стану. Перспективи ремодернізації пов'язані з інклюзивними моделями відбудови (ко-дизайн громад), регіональним укоріненням STEM-освіти та переорієнтацією на європейські мережі доданої вартості.

Демодернізація слугує сигнальним механізмом, що оголює межі та вади традиційних модернізаційних парадигм. Її вивчення пропонує не відмову від прогресу, а його переактуалізацію в напрямі поліцентричних, еколого-чутливих і культурно різноманітних форм розвитку. Запропонована концептуальна рамка та типологія можуть використовуватися як аналітичні інструменти для моніторингу соціальних трансформацій у Східній Європі й поза її межами, дозволяючи своєчасно коригувати державні та громадянські стратегії, щоб розірвати «демодернізаційну спіраль» і відкрити шлях до стійкої ремодернізації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрущенко В.П. *Просвітницька одиссея розуму*. Київ : Знання України. 2025. 524 с.
2. Еткінд О., Мінаков М. Пострадянський транзит і демодернізація. Ідеологія і політика. 2018. № 1(9). С. 4–13.
3. Рудницький О.П. Історична еволюція чисельності населення України у світлі теорії демографічного переходу. Демографія та соціальна економіка. 2020. № 3. С. 3–16.
4. Савельєв Ю. Антиномії суспільства пізнього модерну: Східна Європа у небезпеці демодернізації. Ідеологія і політика. 2018. № 1(9). С. 14–63.
5. Терепищій С. О. *Сучасні освітні ландшафти*. К.: «Фенікс», 2016, 309 с.
6. Cruz C.C. Decolonizing Philosophy of Technology: Learning from Bottom-Up and Top-Down Approaches to Decolonial Technical Design. *Philos. Technol.* 2021, 34, pp. 1847–1881. DOI: <https://doi.org/10.1007/s13347-021-00489-w>
7. Eisenstadt S. N. Multiple Modernities in the Framework of a Comparative Evolutionary Perspective. In W. Wimmer & R. Köhler (Eds.), *Understanding Change: Models, Methodologies and Metaphors* (pp. 199–218). London: Palgrave Macmillan. 2006, DOI: https://doi.org/10.1057/9780230524644_14
8. Graham S. Switching Cities Off: Urban Infrastructure and US Air Power. *City*, 2006, 9(2), pp. 169–194. DOI: <https://doi.org/10.1080/13604810500196956>
9. Jae-eon L. De-Modernization and the Search in the Transition Period. *Art in Translation*, 2022, 14(4), pp. 398–409. DOI: <https://doi.org/10.1080/17561310.2022.2163086>
10. Malyarenko T., Kormych B. Russian policy towards the economy of occupied Ukrainian territories: crawling de-modernization. *Eurasian Geography and Economics*, 2023, 64(2), pp. 220–237. DOI: <https://doi.org/10.1080/15387216.2023.2167097>
11. Offutt S. Multiple Modernities: The Role of World Religions in an Emerging Paradigm. *Journal of Contemporary Religion*, 2014, 29(1), pp. 393–409. DOI: <https://doi.org/10.1080/13537903.2014.945723>
12. Vaki F. Benjamin's "Angel of History" and the Critique of Progress. In B. Dieter & L. Jenny (Eds.), *The Palgrave Walter Benjamin Handbook* (pp. 579–593). Cham: Springer, 2025, DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-031-76688-6_29
13. Vasilyeva Z. DIY Modernity: Rethinking Socialist Experience from the Temporal Perspective. *Journal of Contemporary Central and Eastern Europe*, 2025, 33(1), pp. 1–16. DOI: <https://doi.org/10.1080/25739638.2025.2476860>
14. Volpe A. Progress, Self-Criticism, and Normativity. *Critical Horizons*, 2025, 26(1), pp. 1–14. DOI: <https://doi.org/10.1080/14409917.2025.2473156>

15. Wagner P. Successive Modernities and the Idea of Progress: A First Attempt. *Distinktion: Scandinavian Journal of Social Theory*, 2010, 11(2), pp. 9–24. DOI: <https://doi.org/10.1080/1600910X.2010.9672761>

16. Witt M.A. De-globalization: Theories, Predictions, and Opportunities for International Business Research. *Journal of International Business Studies*, 2019, 50(7), pp. 1053–1077. DOI: <https://doi.org/10.1057/s41267-019-00219-7>

REFERENCES

1. Andrushchenko V. P. (2025) Prosvitnytska odisseia rozumu [The educational odyssey of reason]. Kyiv: Znannia Ukrainy [in Ukrainian]
2. Etkind O., Minakov M. (2018) Postradianskyi tranzit i demodernizatsiia [Post-Soviet transition and de-modernization]. *Ideolohiia i polityka*, 1(9), S. 4–13. [in Ukrainian]
3. Rudnytskyi O. P. (2020) Istorychna evolutsiia chyselnosti naselennia Ukrainy u svitli teorii demohrafichnoho perekhodu [Historical evolution of the Ukrainian population in light of the demographic transition theory]. *Demohrafiia ta sotsialna ekonomika*, 3, S. 3–16 [in Ukrainian]
4. Saveliev Yu. (2018) Antynomii suspilstva piznoho modernu: Skhidna Yevropa u nebezpetsi demodernizatsii [Antinomies of late-modern society: Eastern Europe in danger of de-modernization]. *Ideolohiia i polityka*, 1(9), S. 14–63. [in Ukrainian]
5. Terepyshchyi S. O. (2016) Suchasni osvichni landshafty [Modern educational landscapes]. Kyiv: Feniks [in Ukrainian]
6. Cruz C. C. (2021) Decolonizing philosophy of technology: Learning from bottom-up and top-down approaches to decolonial technical design. *Philosophy & Technology*, 34, S. 1847–1881. <https://doi.org/10.1007/s13347-021-00489-w> [in English]
7. Eisenstadt S. N. (2006) Multiple modernities in the framework of a comparative evolutionary perspective. In W. Wimmer & R. Köhler (Eds.), *Understanding change: Models, methodologies and metaphors* (pp. 199–218). London: Palgrave Macmillan. https://doi.org/10.1057/9780230524644_14 [in English]
8. Graham S. (2006) Switching cities off: Urban infrastructure and US air power. *City*, 9(2), S. 169–194. <https://doi.org/10.1080/13604810500196956> [in English]
9. Jae-eon L. (2022). De-modernization and the search in the transition period. *Art in Translation*, 14(4), S. 398–409. <https://doi.org/10.1080/17561310.2022.2163086> [in English]
10. Malyarenko T., Kormych B. (2023) Russian policy towards the economy of occupied Ukrainian territories: Crawling de-modernization. *Eurasian Geography and Economics*, 64(2), S. 220–237. <https://doi.org/10.1080/15387216.2023.2167097> [in English]
11. Offutt S. (2014) Multiple modernities: The role of world religions in an emerging paradigm. *Journal of Contemporary Religion*, 29(1), S. 393–409. <https://doi.org/10.1080/13537903.2014.945723> [in English]
12. Vaki F. (2025). Benjamin's "Angel of History" and the critique of progress. In B. Dieter & L. Jenny (Eds.), *The Palgrave Walter Benjamin Handbook* (pp. 579–593). Cham: Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-031-76688-6_29 [in English]
13. Vasilyeva Z. (2025) DIY modernity: Rethinking socialist experience from the temporal perspective. *Journal of Contemporary Central and Eastern Europe*, 33(1), 1–16. <https://doi.org/10.1080/25739638.2025.2476860> [in English]
14. Volpe A. (2025). Progress, self-criticism, and normativity. *Critical Horizons*, 26(1), 1–14. <https://doi.org/10.1080/14409917.2025.2473156> [in English]
15. Wagner P. (2010). Successive modernities and the idea of progress: A first attempt. *Distinktion: Scandinavian Journal of Social Theory*, 11(2), 9–24. <https://doi.org/10.1080/1600910X.2010.9672761> [in English]
16. Witt M. A. (2019). De-globalization: Theories, predictions, and opportunities for international business research. *Journal of International Business Studies*, 50(7), 1053–1077. <https://doi.org/10.1057/s41267-019-00219-7> [in English]

Semyk Viacheslav Anatoliiovych
Candidate of Economic Sciences,
Doctoral student at the Department of Social
Philosophy, Philosophy of Education and Educational Policy
Drahomanov Ukrainian State University
9, Pyrohova str., Kyiv, Ukraine
orcid.org/0009-0000-3984-1438

PLURAL MODERNITIES AND THE PHENOMENON OF DEMODERNIZATION: CONCEPTUAL FOUNDATIONS AND THE UKRAINIAN CONTEXT

*The article examines the phenomenon of demodernization as an integral, albeit paradoxical, component of modern social transformations. **The relevance** of the problem is due to the fact that for post-Soviet societies, in particular Ukraine, the rollback from the expected linear modernization is becoming increasingly noticeable against the backdrop of war, waves of deglobalization, and changes in value orientations. **The aim of the study** is to build an integrated socio-philosophical model of demodernization, combining global theories of multiple/sequential modernities with critically decolonial approaches, and to test it on Ukrainian material from 2014 to 2025. **The methods** included comparative historical and systemic analysis, critical hermeneutics, typological modeling, and case study. Based on domestic and foreign sources, qualitative content analytics of institutional, demographic, cultural, and infrastructural indicators was carried out. A four-cluster typology of demodernization processes and the concept of a “demodernization spiral” were proposed, reflecting the mutual reinforcement of regressive trends under the influence of external and internal factors. **The results of the study** show that in Ukraine the most pronounced are demographic (depopulation, labor migration), infrastructural (targeted destruction of critical networks), and institutional (pendulum dynamics of reforms) forms of demodernization, while the cultural dimension demonstrates ambivalence—a combination of emancipatory and traditionalist orientations. The risks of preserving the “survival economy” and legitimizing the reduction of civil rights, which can consolidate regression as a new norm, were identified. At the same time, local practices of “DIY modernity” and co-design of the state community outline potential paths for remodernization. The proposed model is suitable for monitoring social changes in Eastern Europe and developing policies aimed at breaking the demodernization spiral and restoring sustainable development.*

Key words: demodernization; multiple modernities; post-Soviet societies; institutional regression; demographic crisis; infrastructural vulnerability; cultural antinomies; deglobalization.